SHIKSHA CLASSES

विषय : संस्कृतम् (संपूर्णम्) **Prelim Question Paper - 1** **गुणाङ्काः : ८०**

कक्षा : १० वी **होरात्रयम् : ३ होरा**

प्रथम विभाग : सुगमसंस्कृतम्। (८)

प्र. १ : अ) चित्रं दृष्टवा नामानि लिखत। (५ तः ४) १×४ = ४

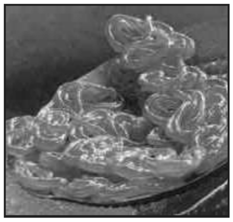
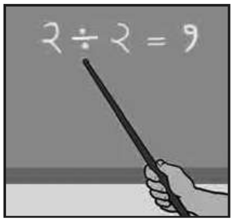

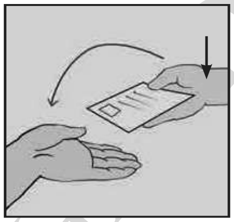
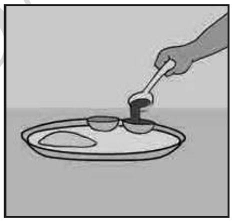

1) .... 2) .... 3) .... 4) .... 5) ....

आ) सङ्ख्याः अक्षरैः / अङ्कैः लिखत। (३ तः २) १×२ = २

i) .... षट्त्रिशत्

ii) ८७ ....

iii) ४२ ....

इ) समयं लिखत। ½ × ४=२

अ	आ
i) ६ : १०	i) पञ्चोन षड्वादनम् ।
ii) ५ : ३५	ii) विशत्यिधिक - पञ्चवादनम् ।
iii) ५ : २०	iii) दशाधिक षड्वादनम् ।
iv) ५ : ५५	iv) पञ्चत्रिंशदधिक - पञ्चवादनम् ।

द्वितीय : विभाग : गदयम् । (२०)

प्र. २ : अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत।

आसीत् सुदासो नाम कश्चिदुद्यानपालः । तस्य तडागे कदाचित् सत्यपि शिशिर-ऋतावेकं पद्मं व्यकसत्, व्योम्नीव बालसूर्यबिम्बम् । सोऽचिन्तयत्, 'अहो महिमा परमात्मनः, यदेतादृशे कालेऽतिशीते विभूषितो मे तडाग एतस्य सरसिजस्य विकासेन। एतत् सरसिजं विक्रीयाहं विपुलं धनं प्राप्नुयाम्' इति। एवं सञ्चिन्त्य स तद् विक्रेतुं राजसद्मनः पुरतः स्थितः । अत्रान्तरे तेनैव अध्वना कश्चित् श्रीमान् सार्थवाहः समायातः । सोऽवदत्, 'भद्र, भगवान् सुगतः सम्प्रत्येतस्मिन्नगरे वसति। महात्मनः तस्य पूजार्थमिदं कमलमभ्यर्थये। तत्कियता मूल्येन ददासि?' उद्यापनालोऽब्रवीत्, 'एकेन सुवर्णनाणकेन'। अथ स सार्थवाहः यावत्तत् कमलं क्रेतुमिच्छति, तावदेवापरो धनवान् श्रेष्ठी अपि सुगतदर्शनार्थं गच्छन् तत्र समुपस्थितः। नीरजमूल्यं पृच्छन्तं तं श्रेष्ठिनम् उद्यानपालोऽब्रूत 'एष महाभाग एकं

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

सुवर्णनाणकम् एतस्यार्थे दातुमिच्छति'। श्रेष्ठी अगदत्, 'अहं दश सुवर्णनाणकानि यच्छामि'। सार्थवाहोऽभणत्, 'अहं शतं सुवर्णनाणकानि प्रयच्छामि'। तयोर्विवादं श्रुत्वा सुदासो व्यमृशत् 'यस्य कृते एतौ कमलमेतत् क्रेतुमिच्छतः, नूनं स सुगत एवाधिकतमं मूल्यं मह्यं दद्यात्' इति। अतः स उद्यानपालस्तावभाषत 'नैतद् भो विक्रेतुमिच्छामि' इति।

१) अवबोधनम् (४ तः ३) १×३= ३

क) उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

i) पूजार्थमिदं कमलम् .... । (विक्रीणे / अभ्यर्थये)

ii) अहं दश .... यच्छामि। (रुप्यकाणि / सुवर्णनाणकानि)

ख) क : कं वदति?

''भद्र, भगवान् सुगतः सम्प्रत्येतस्मिन्नगरे वसति।''

ग) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत। (२ तः १)

i) पदमं कीदृशम् ?

ii) श्रेष्ठी कमलार्थं कियत् मूल्यं दातुम् इच्छति?

घ) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् / असत्यम् इति लिखत।

सुदास : मालाकार : आसीत् ।

प्र. २ : शब्दज्ञानम् । (३ तः २) २

क) गद्यांशतः हेत्वर्थक धातुसाधित तुमन्त अव्यये चित्वा लिखत।

ख) प्रश्ननिर्माण कुरुत ।

सः सुगत : एव कस्मै अधिकतमं मूल्यं <u>मह्यं</u> दद्यात् ।

ग) सन्धिविग्रहं कुरुत।

पूर्वपदं लिखत ।

१) सत्यपि = ... + अपि ।

२) तावभाषत = ... + अभाषत।

३) पृथक्करणम् । २

क्रमेण योजयत् ।

१) श्रेष्ठिनः सार्थवाहस्य च विवादः।

२) शिशिर - ऋतौ पदयस्य विकासः।

३) सुदासः विक्रयार्थं राजसदमनः पुरतः स्थितः।

४) सुदासस्य घनप्राप्तेः इच्छा।

प्र. २ आ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृती : कुरुत ।

एकस्मिन् दिने शङ्करः स्नानार्थं पूर्णानदीं गतः । यदा सः स्नाने मग्नः तदा तत्र एकः नक्रः आगतः। नक्रः झटिति तस्य पादम् अगृह्णात् । तदा शङ्करः उच्चैः आक्रोशत् । ''अम्ब! त्रायस्व । नक्रात् त्रायस्व!'' आक्रोशं श्रुत्वा नदीतीरं प्राप्ता आर्याम्बा पुत्रं नक्रेण गृहीतमपश्यत् । भयाकुला सा अपि रोदनम् आरभत । शङ्करः मातरम् आर्ततया प्रार्थयत - ''अम्ब, इतःपरम् अहं न जीवामि। मरणात् पूर्वं संन्यासी भवितुम् इच्छामि। अधुना वा देहि अनुमतिम्।'' चेतसा अनिच्छन्ती अपि विवशा माता अवदत् - ''वत्स, यथा तुभ्यं रोचते तथैव भवतु। इदानीमेव संन्यासं स्वीकुरु । मम अनुमतिः अस्ति'' इति। तत्क्षणमेव आश्चर्यं घटितम्। दैववशात् शङ्करः नक्राद् मुक्तः । स नदीतीरम् आगत्य मातुः चरणौ प्राणमत् ।

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

अनन्तरं शङ्करः मातरं संन्यासस्य महत्त्वम् अवाबोधयत् । संन्यासी न केवलम् एकस्याः पुत्रः । विशालं जगद् एव तस्य गृहम् । 'मातः, यदा त्वं स्मरिष्यसि तदा एव त्वत्समीपमागमिष्यामि' इति मात्रे प्रतिश्रुत्य सः गृहात् निरगच्छत् ।

१) अवबोधनम् । (४ तः ३) १×३=३

क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

शङ्करः उच्चैः आक्रोशत् यतः ....

१) सः नदीजले अमज्जत् ।

२) नक्रः तस्य पादम् अगृहणात् ।

ख) एषः गद्यांशः कस्मात् पाठात् उद्धृतः?

ग) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत।

शङ्करः मातरं किं अवबोधयत् ?

घ) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् / असत्यम् इति लिखत।

एकस्मिन् दिने शङ्करः स्नानार्थं नर्मदानदीं गतः।

२) शब्दज्ञानम् । (३ तः २) २

क) प्रश्ननिर्माणम् कुरुत ।

आर्याम्बा पुत्रं <u>नक्रेण</u> गृहितमपश्यत् ।

ख) सन्धिविग्रहं कुरुत।

तत्क्षणमेव = ... + ... ।

ग) लकारं लिखत।

सः गृहात् <u>निरगच्छत्</u> ।

३) पृथक्करणम् ।

जालरेखाचित्रं पूरयत। २

शङ्करः →
- ....गतः।
- ....आगतः।
- ....आरभत् ।
- ....भवितुम इच्छति।

इ) गद्यांशं पठित्वा सरलार्थं लिखत। (२ तः १) १×४ = ४

१) षड्जमूला यथा सर्वे सङ्गीते विविधाः स्वराः ।
तथा मानवताधर्मं सर्वे धर्माः समाश्रिताः ॥ २ ॥
एकीभूय यथा सर्वे वर्णा गच्छन्ति शुक्लताम् ।
तथा सम्भूय शंसन्ति धर्मा मानवतागुणम् ॥ ३ ॥

२) वसन्तसेना - रदनिके ! स्वागतं ते । कस्य
पुनरयं दारकः? अनलङ्कृतशरीरोऽपि
चन्द्रमुख आनन्दयति मम हृदयम् ।

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

रदनिका	- एष खलु आर्यचारुदत्तस्य पुत्रो रोहसेनो नाम ।

ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (२ तः १) १×२=२

१) संस्कृताध्ययनम् अन्यक्षेत्रेषु कथम् उपयुक्तम्?

२) ज्ञानग्रहण विषये शङ्कराचार्याणां किं मतम् ?

तृतीयः विभागः। (१८)

प्र. ३ अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत।

अल्पानामपि वस्तूनां संहतिःकार्यसाधिका ।
तृणैर्गुणत्वमापन्नैर्बध्यन्ते मत्तदन्तिनः ॥
उत्तमो नातिवक्ता स्यादधमो बहु भाषते
सुवर्णे न ध्वनिस्तादृग्यादृक्कांस्ये प्रजायते ॥
यत्र विद्वज्जनो नास्ति श्र्लाघ्यस्तत्राल्पधीरपि ।
निरस्तपादपे देशे एरण्डोऽपि द्रुमायते ॥

१) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १×१=१

एरण्डः कुत्र द्रुमायते?

२) पद्यांशतः विशेषण विशेष्ययो : मेलनं कुरुत। १/२×२=१

अ	ब
१) कार्यसाधिका	१) वस्तूनाम्
२) अल्पानाम्	२) मत्तदन्तिनः
	३) संहतिः

३) पद्यांशतः विशेषणानि चित्वा रेखाचित्रं पूरयत। २

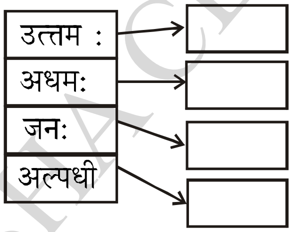

आ) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत। (२ तः१) २

१) ''वैद्यराज नमस्तुभ्यम्'' अस्य श्लोकस्य स्पष्टीकरणं माध्यमभाषया लिखत ।

२) 'क्रियासिद्धिः सत्वे भवति' इति सूर्यस्य उदाहरणेन स्पष्टीकुरूत ।

इ) पद्ये शुद्धे पूर्णे च लिखत। ('क', 'ख', तः १ 'ग', 'घ', तः १)

क) i) यदा .... मे व्यपगतः ॥

अथवा

ख) ii) रे रे चातक .... दीनं वचः॥ ४

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

ग) राक्षसेभ्यः .... पण्डितः।।

अथवा

घ) तावद् .... यथोचितम् ।। २

ई) अन्वयं पूरयत। १/२×४=२

यदि (अपि) नीतिनिपूणाः .... स्तुवन्तु वा .... समाविशतु यथेष्टं गच्छतु वा .... अदय एव अस्तु युगांन्तरे वा (तथापि) धीराः .... पथः पदं न प्रविचलन्ति।

उ) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत। (३ तः २) २×२=४

१) सर्वधर्मान् परित्यज्य भज मानवतां ध्रुवम् ।
एषोऽभयुदयकृत पन्थाः तथा श्रेयस्करोऽपि च।।

२) वाचनं ज्ञानदं बाल्ये तारुण्ये शील रक्षकम् ।
वाधक्ये दुःखहरं हितं सद्ग्रन्थवाचनम् ।।

३) मनुजा वाचनेनैव बोधन्ते विषयान् बहुन् ।
दक्षा भवन्ति कार्येषु वाचनेन बहुश्रुताः।।

चतुर्थ : विभाग : । लेखनकौशलम् । (०९)

प्र. ४ : अ) वाक्यरचनां कुरुत।

१) धातूनाम् उपयोग कृत्वा वाक्यनिर्माण कुरुत। (६ तः४) ४

क) रक्ष् (१ प. प.)
ख) स्पृह (४ उ. प. प.)
ग) दा - यच्छ (१ प. प.)
घ) या (२ प. प.)
च) स्निह् (४ प. प.)
छ) पठ् (१ प. प.)

अथवा

२) संस्कृतानुवादं कुरूत। (६ तः ४)

क) तलावात सुंदर कमळे आहेत.
ख) मांजर डोळे मिटून दुध पिते.
ग) शाळेच्या जवळ मैदान आहे.
घ) कृपया मला पाणी दे.
च) पशु अरण्यात राहतात.
छ) तुम्हांला यश मिळो.

आ) कमपि एकं विषयम् अधिकृत्य ५/७ वाक्यात्मकं निबंध लिखत। (३ तः १) ५

१) मम प्रिय कविः ।
२) मम प्रियः खगः ।
३) मम प्रियः उत्सवः।

अथवा

इ) मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा ५/६ वाक्यात्मकं चित्रवर्णन कुरुत।

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

वाक्यात्मकं चित्रवर्णनं कुरुत।

(**मञ्जुषा :** ददाति, गृहणाति, नयति, विक्रीणीते, स्वीकरोति, वहति, पचति)

पञ्चम : विभाग : भाषाभ्यासः (१७)

प्र. ५ (अ) तालिकापूर्ति कुरूत।

१) नामतालिकां पूरयत। (६ तः ४) २

एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**	**विभक्तिः**
दिशी	....	....	सप्तमी
....	वाचौ	....	द्वितीया
....	हनुमतोः	....	षष्ठी

२) सर्वनाम तालिकां पूरयत (६ तः ४) २

एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**	**विभक्तिः**
येन	....	....	तृतीया
....	....	युष्मान्वः	द्वितीया
सर्वस्य	....	....	षष्ठी

३) क्रियापद तालिकां पूरयत। (६ तः ४) २

एकवचनम्	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**	**पुरुषः**	**लकारः**
नर्तिष्यति	....	....	प्रथमः	लट्
....	दिशे थे	....	मध्यमः	लट्
....	....	अपशन्	प्रथमः	लङ्

४) धातुसाधित - विशेषणं तालिका पूरयत। (६ तः ४) २

धातुः	**क्त**	**क्तवतु**	**कृत्याः**	**शतृ**	**शानच्**
वन्द (१ आ.प.)	....	....	वन्द्यः		वन्दमानः
दृश् - पश्य	दृष्टः	....	....	पश्यन्	

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

कथ (१० उ. प.) .... कथितवान् .... कथयन् कथयमान:

आ) निर्दिष्टा: कृती: कुरुत। (४ त: ३)

१) योग्य पर्यायं चित्वा रिक्तस्थानपूर्ति: कुरुत। (५ त: ३) ३

क) .... (४) वेदा: वर्तन्ते। (संख्यावाचकम्)

ख) गङ्गा, यमुना, सरस्वती च नद्य:। (तिस्र: / त्रय: / संख्यावाचकम्)

ग) सप्ताहस्य .... (३) संस्कृतवर्ग : भवति। (संख्यावाचकम्)

घ) एते श्लोका: .... पठितव्या:। (पञ्च / पञ्चकृत्व:) (आवृत्तिवाचकम्)

च) पौषमास : संवत्सरस्य .... (१०) मास:। (क्रमवाचकम्)

२) समासानां तालिकापूर्ती कुरुत। (५ त: ३) ३

समस्तपदम्	**समास विग्रह**	**समासनाम**
क) सूक्ति सङ्ग्रह:	सूक्तीना सङ्ग्रह:	....
ख) समीपस्य	....	उपपद - तत्पुरुष:
ग) महोदय:	महान् उदय: यस्य स:	....
घ) प्रतिपद्म	....	अव्ययीभाव:
च)	कार्ये रता:	सप्तमी तत्पुरुष:

३) विरुद्धार्थक शब्दान् लिखत। (५ त: ३) ३

१) प्राचीना: × २) निर्धन: ×

३) मित्राणि × ४) विदेश: × ५) उत्सुका: ×

४) सूचनानुसार कृती: कुरुत। (५ त: ३) ३

क) मे आत्मा कृतार्थतां लभताम् । (लङ्लकारे वाक्यं परिवर्तयत)

ख) अहं अध्ययने यत्नं करोमि । (वाक्यं विधिलङ्लकार परिवर्तयत)

ग) स: महोदयम् उपगम्य वदति। (पूर्वकालवाचकं निष्कास्य वाक्यं लिखत)

घ) अपि भवति संस्कृतं पाठयति? ('भवती' स्थाने 'त्वं' योजयत)

च) अहं विपुलं धनं प्राप्नुयाम् । (लकारं लिखत्)

षष्ठ विभाग:। (अपठितम्) (०८)

प्र. ६ : अ) गद्यांशं पठित्वा कृती : कुरुत। (६ त: ४) ४

महर्षे: दयानन्दस्य जन्मनाम मूलशङ्कर: आसीत् । अयं महात्मा गुजरात प्रान्तस्य मौर्वी राज्ये टंकारा ग्रामे औदीय - ब्राह्मणकुले जन्म अलभत । अस्य पितु : नाम अम्बाशङ्कर: आसीत्। अस्मिन कुले शिवपूजा महत्या भक्त्या भवति स्म। अम्बाशङ्कर: स्वपुत्रम् अपि शिवभक्तम्

द्रष्टुम ऐच्छत्। परं अस्य मूर्तिपूजां प्रति श्रद्धा न आसीत् । एकदा मूलशङ्कर:

ईश्वरम् अन्वेष्टु गृहे परित्यज्य प्रस्थित:।

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

१) पूर्णवाक्येन उत्तरत।

महर्षि दयानन्दः कुत्र जन्म अलभत् ?

२) प्रतिपदिकं लिखत।

क) भक्तया ख) अस्मिन्

३) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं / असत्यम् इति लिखत।

अस्य मूर्ति पूजां श्रद्धा आसीत् ।

४) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत।

एकदा मूलशङ्करः ईश्वरम् अन्वेष्टुमं गृहं परित्यंज्य प्रस्थितः?

५) गद्यांशात् लङलकारस्य क्रियापदं चित्वा लिखत।

६) कारक परिचयं कुरुत।

महर्षे दयानन्दस्य जन्मनाम मूलशङ्करः आसीत् ।

प्र. ६ : आ) पद्याशं पठित्वा निर्दिष्टे कृतीः कुरुत।

आयुः कर्म च वित्तं च विद्या निधनमेव च।
पञ्चैतानि हि सृज्यन्ते गर्भस्थस्यैव देहिनः॥१॥

उद्यमेन हि सिद्धान्ति कार्याणि न मनोरथैः।
न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः ॥२॥

१) पूर्ण वाक्येन उत्तरत? (२ तः १) १

क) केन कार्याणि सिद्धान्ति?

ख) कस्य मुखे मृगाः न प्रविशन्ति?

२) समानार्थकं शब्दं लिखत। १

सिंह : = ...

३) पद्यांशं पठित्वा जालरेखा चित्रं पूरयत। २

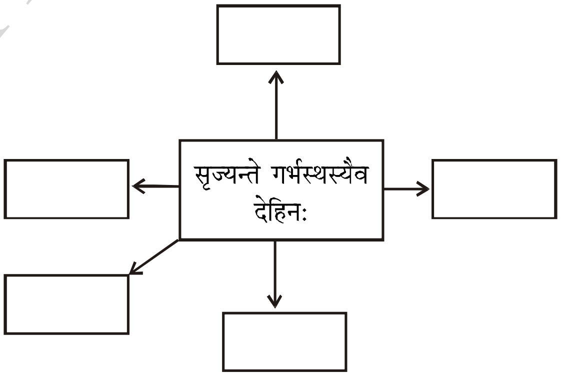

* * *

SHIKSHA CLASSES, BHANDARA

BECOME AN ACE IN JEE & NEET
SHIKSHA CLASSES
Believe & Achieve
JEE | NEET | Previse (8-10)
8625055707 | 8623085707
shikshaclasses.co.in
M-19, MHADA Colony, Khat Road, Bhandara
Learn with Jaiswal sir